

نیم نگاهی به مولوی

مولوی برای جوان ترها

مسعود خاں

۱۳۹۶

سرشناسه	: خیام، مسعود، ۱۳۲۶ -
عنوان قراردادی	: مثنوی. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	: نیم‌نگاهی به مولوی: مثنوی برای جوان‌ترها / مسعود خیام.
مشخصات نشر	: تهران: نشانه، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۱۷۳ ص.
شابک	: ۱ - ۳۹ - ۷۶۹۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
عنوان دیگر	: مثنوی برای جوان‌ترها.
موضوع	: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. مثنوی
موضوع	: Mowlavi, Jalaloddin Muhammad ibn Muhammad, : 1207-1273. Masnavi
موضوع	: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. مثنوی - نقد و تفسیر
موضوع	: Mowlavi, Jalaloddin Muhammad ibn Muhammad, : 1207-1273. Masnavi-Criticism and interpretation
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۷ ق. - تاریخ و نقد
موضوع	: Persian poetry - 13th century - History and criticism :
شماره افزوده	: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. مثنوی
رده‌بندی دهده	: PIR ۵۳۰۱ / ن ۹ / ۱۳۹۶
رده‌بندی دیوبند	: ۸۵۱ / ۲۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۵ / ۵۰

نیم‌نگاهی به مولوی

مثنوی برای جوان‌ترها

نویسنده: مسعود خیام

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۳۰۰

طراح جلد: حسن گل

چاپ و صحافی: پردیس دانش

شابک: ۱ - ۳۹ - ۷۶۹۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

میدان هفتم تیر، خیابان بهار شیراز، خیابان سلیمان‌خاطر، کوی آیرم لویی، پلاک ۸

تلفکس ۸۸۸۳۵۷۶۷ - همراه: ۰۹۱۲۵۰۳۰۸۶۰ Email: nashr.neshaneh@gmail.com

حق چاپ و انتشار مخصوص نشر نشانه است.

فهرست

۱۰	 مقدمه
۱۴	 دفتر اول
۱۷	 شاه و دخترت ییار
۲۴	 بقال و طوطی
۲۷	 خلیفه و لیلی
۲۹	 شیر و خرگوش
۳۶	 عزرائیل در هند
۳۸	 طوطی و بازرگان
۴۳	 زن و شوهر اعرابی
۴۸	 دانش مند و ناخدای کشتی
۵۰	 خال کوبی
۵۳	 من و ما
۵۵	 یوسف
۵۷	 دشمنی مولانا با فلسفه
۵۹	 عیادت کر از همسایه بیمار

۶۳	مسابقه نقاشی
۶۶	دفتر دوم
۶۸	مار دزد
۷۰	خر برفت
۷۳	لقمان
۷۵	دوستی خاله خرسه
۷۷	دزدان در باغ
۸۱	طاووس
۸۴	عاقلا که خود را به دیوانگی زده بود
۸۷	یکت قاضی از قضاوت
۸۹	خانه اخبت
۹۱	انگور
۹۴	دفتر سوم
۹۵	شغال و طاووس
۹۷	فیل در تاریکی
۹۹	پیر مرد و ترازو
۱۰۱	دزد و دُهل
۱۰۲	دفتر چهارم
۱۰۳	دباغ در بازار عطر فروشان
۱۰۶	آزمون شیطان
۱۰۷	نی زن
۱۰۹	دفتر پنجم
۱۱۰	پر طاووس

- ۱۱۶..... آهو در طویله
- ۱۱۸..... دفتر ششم
- ۱۱۹..... دزد گوسفند و جامه
- ۱۲۱..... گرد و بازی عاشق
- ۱۲۳..... من نمی توانم
- ۱۲۵..... قمر باغه و موش
- ۱۲۷..... سلطان دزد
- ۱۳۰..... کلام خرد
- ۱۶۰..... مؤخره

مقدمه

به نام عزیزان.

امروز می‌توانیم مثنوی بخوانیم. زبان فارسی گویندگان فراوانی دارد اما شش شاعر ملّی تاج بر تارک آن می‌درخشند. به ترتیب تاریخ: فردوسی، خیام، نظامی، سعّی، مولی، حافظ. آشنا نشدن با هر کدام، جفای جدی به خود ما خواهد بود. حتی از مولوی اسم می‌بریم دو اثر مهم را در نظر داریم: «دیوان شمس تبریزی» و «مثنوی معنوی». کتابی که در دست دارید کوتاه شده مثنوی است. در شرح مثنوی اگر امساک نکنیم کار حجیم می‌شود. سینه مولانا پر از سخن است اما از حجیم می‌پرهیزد.

گر بگویم شرح این بی‌شمار

مثنوی هفتاد من کاغذ شرب

کوشش این کتاب به خلاصه‌نویسی خواهد بود. بسیاری، حرف‌ها که می‌توانند در مقدمه بیاید و آن را ملال آور کند در متن کتاب پخش شده است اما، هر نوع خلاصه‌نویسی مثنوی، به ورطه ایجاز مخل در می‌گلتد. گروه خونی انسان علمی معاصر با مولانا همخوان نیست. مولانا با هر چه علم و فلسفه و تعقل زمینی است مخالفت می‌کند. مثنوی معنوی مولانا پر

از اشارات و تمثیلات دینی است. از آن جایی که سوژه دین بسیار حساسیت برانگیز است و من هیچ تخصصی در این زمینه ندارم در این کتاب به حوزه دین وارد نمی‌شوم و آن را برای اهل الهیات می‌گذارم.

میدان کار مولانا دین و عرفان و خرافه است و به کار اهل علم و منطق و فلسفه نمی‌آید. او به آسمان آویخته و برای کسانی که چشم به آسمان دارند چراغ آسمان مولانا است. مثنوی را قرآن فارسی هم نامیده‌اند. بعضی پدافان را فرغ گذاشته مولانا را پیام‌آور خوانده‌اند. در کتاب حاضر به این جنبه‌ها وارد نمی‌شوم. صرف نظر از این که خواننده مسلمان باشد یا نباشد، خود قرآن به عنوان کتاب آسمانی وجود دارد و لازم نیست مثنوی را با آن مقایسه کنیم.

مذهب مولانا سنتی حنفی است و حجم اصلی مثنوی را مطالب دینی، عرفانی، هپروتی و ناسیانی بر کرده است. در کتاب حاضر، تصوف و عرفان و مذهب و خرافه و سخنان علمی و کلمات رکیک مولانا را نادیده گرفته‌ام و بیش‌تر به نکات نغز مولانا که بسیاری از آن‌ها تا حد ضرب‌المثل به اعماق قلوب مردم رسوخ کرده‌اند، اشاره کرده‌ام.

پس از دوران طلایی علمی قرن بیستم، وارد قرن بیست و یکم شده‌ایم که به نظر می‌رسد دنیا با پسرفتی سریع، به سوی جنبه‌های مذهبی می‌شتابد. در چنین شرایطی به طور معمول در همه دنیا از جمله قلمرو زبان فارسی انواع و اقسام مغازه‌های مختلف عرفان، از چینی، کره‌ای گرفته تا هندی و بومی گشوده می‌شود که در آن‌ها انواع کالاهای غیر بیولوژیک عرضه می‌کنند و بیش‌تر آنان، خود را به چراغ آسمانی‌شان می‌آویزند.

مولانا آنجا که مرید است چنان سرسپرده است که ثروت و حیثیت و

ناموشش را بر پای مراد می‌ریزد و آنجا که مراد است چنان با اقتدار و از بالا حکم می‌کند که نفس زیر دست بند می‌آید. شکافتن این مبحث در کتابی دیگر که برای جوان‌ترها نیست انجام خواهد شد.

طرز کار مولانا در مثنوی چنین است که اول داستانی را تعریف می‌کند، سپس به شیوه‌های مختلف نشان می‌دهد که داستان برایش اهمیتی ندارد و فقط بهانه‌ای است تا حرف دلش را روی دایره بریزد و می‌ریزد. خیلی وقت‌ها داستان را تا پایان تعریف نمی‌کند و در اصطلاح امروزی انتهای آن را از می‌گذارد. این داستان‌ها از مراجع مختلف گردآوری شده‌اند. احتمالاً بعضی داستان‌ها را نیز خود مولوی نوشته است. این داستان‌ها را برآورداند و تداخل می‌کنند، اما همین قصه‌ها نیز خواندنی است و صد البته که دلائل خود مولانا مهم است.

مولوی بسیار خواننده بود. مراجع و کتاب‌های قبل از خود اشاره‌ها دارد. مراجع مولوی در زبان‌های فارسی و عربی است، ضمناً چون زبان‌های ترکی و یونانی می‌دانست، از آن‌ها نیز بهره برده است.

خیلی‌ها روی آثار مولانا کار کرده‌اند و آنچه در دسترس من بود:

مثنوی، نیکلسون، زرین کوب، تهران.

مثنوی، قونیه، سبحانی، روزنه.

مثنوی، استعلامی، زوار.

مثنوی، کلاله خاور.

مثنوی، گزیده فروزانفر، جامی.

مولانا، گولپینارلی، سبحانی، پارسه.

شرح مثنوی شریف، فروزانفر، زوار.

مولوی نامه، همایی، آگاه.

فیه مافیه، فروزانفر، امیرکبیر.

دیوان کبیر شمس، فروزانفر، دانشگاه تهران.

گزیده شمس، شفیع کدکنی، سخن.

تاریخ ادبیات، صفا، فردوس.

باغ بیز، موحد، کارنامه.

آفتاب سنوی، وزین پور، امیرکبیر.

شرح جامع مثنوی، زمانی، اطلاعات.

شرح مبسوط بر مثنوی، ربیعی، آبی.

در سایه آفتاب، رامدانیان، سخن.

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی و بریتانیکا جزو همیشگی این قبیل

تحقیقات است. البته به جست‌وجوی خسته‌های فراوان این جا و آن جا، بیش‌تر

در اینترنت، سرگ کشیده‌ام.

طبق معمول، خوانندگان پس از چاپ فراوان بودند و هرکدام

راهنمایی‌های ارزنده کردند که بدون کمک آن‌ها، کار از آن‌چه هست

ضعیف‌تر هم می‌شد. آوردن نام‌شان برای تشکر ضروری است، بیم آن

دارم اما، که آوردن نام، مسئولیتی از بابت کاستی‌ها را این کتاب، که تماما

متوجه اول شخص مفرد است متوجه آنان کند. از همه‌شان ممنون باری.